

EKONOMICKO-MOTIVAČNÍ ASPEKTY V RÁMCI ZÁKONNÉHO ÚRAZOVÉHO POJIŠTĚNÍ ZAMĚSTNANCŮ

ECONOMICS AND MOTIVATIONAL ASPECTS OF THE STATUTORY ACCIDENT INSURANCE WORKERS

Vojtěch CHLUBNA

Abstract

Článek se zaměřuje na rozbor nákladů pracovně-úrazového pojistného systému, jenž je v České republice upraven vyhláškou o Odpovědnosti zaměstnavatele za škodu. V České Republice existuje mnoho podniků, které nevykázaly v posledních třech letech jediný úraz, přesto se jejich pojistné náklady nemění. To totiž ani zmíněná právní úprava neumožňuje. Přitom při změně pojistného systému na efektivnější by podniky, především ty středně velké a velké, ušetřily mnoho finančních prostředků. I přesto, že zainteresované úřady na jeho úpravě pracují, od roku 1993, kdy by systém zaveden, nebylo dosaženo zásadní praktické změny. Článek nejen dokládá tato fakta, ale především vysvětluje možnosti, které by zefektivnily a zobjektivnily užité přístupy v systému pojišťování pracovních úrazů.

Key words

Náklady prevence, pojištění odpovědnosti, bezpečnost a ochrana při práci.

Úvod

Výpočet pojistného v zákonném pojištění odpovědnosti zaměstnavatele pro nemá žádnou vazbu na vývoj úrazovosti v podniku, respektive nereflexuje snahu a úspěšnost zaměstnavatele snižovat úrazovost ve svých provozech. Pokud tedy uvedeme rovnici výpočtu pojistného a zjednodušíme její činitele **Pojistné = sazba x mzda** vidíme, že neobsahuje jedinou nezávisle proměnou, která by ovlivňovala výši pojistného a to nezávisle na snaze zaměstnavatele. Přitom právě on je ze zákona nucen neustále zvyšovat bezpečnost a úrazovou prevenci svých zaměstnanců. Pozitivní finanční motivace zaměstnavatele na vývoji úrazovosti je tedy nulová. Celková finanční motivace je dána hrozbou pokut za nedodržení bezpečnosti práce. Proto rozhodování o bezpečnostních opatřeních se odvíjí pouze od otázky „**Co mohu ztratit?**“ místo pozitivního „**Co mohu získat?**“.

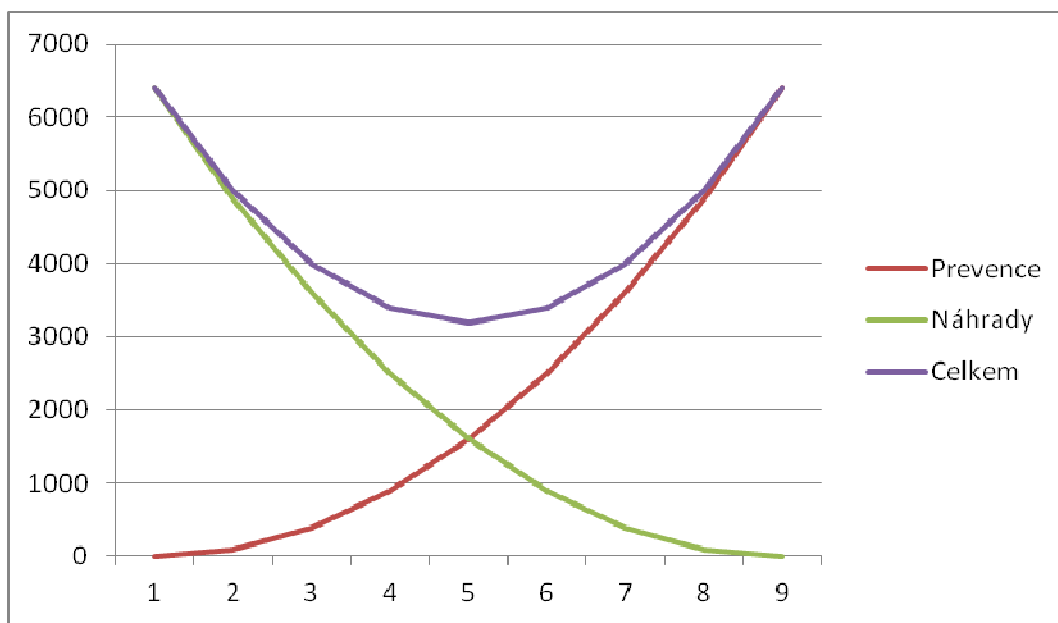
Podnik není primárně finančně zainteresován na vývoji úrazovosti svého provozu, neboť není schopen výši pojistného jakkoliv ovlivnit. V takovém případě se ve spojitosti s využitím vybraných prostředků státem, z povinného pojistného odvodu stává jistá forma daně. Ta potom přispívá k již tak vysokému finančnímu zatížení českých podniků mandatorními výdaji.

I přes klesající trend úrazovosti, výše celkového pojistného plnění meziročně roste. Je to dáno prodlužující se dobou nemocnosti, počtem vyplácených rent a rostoucí cenou léčení. Například počet rent mezi lety 1995 a 2008 vzrostl z 2 693 na 14 101 případů. Tento alarmující, více než pětinasobný nárůst, může vysvětlit pouze změna v posuzování pojistných škod, neboť závažnost případů také spíše klesá.

Ekonomičnost prevence

Ekonomičností prevence se rozumí komplexní vztah nákladů na preventivní a ochranná opatření a nákladů vzniklých ve spojení s pracovními úrazy a nemocemi z povolání. Tyto náklady by z principu měly mít reciproční průběh. Při nárůstu nákladů prvně jmenovaných klesají náklady druhé a naopak. Zaměstnavatel se z ekonomického hlediska snaží najít minimum funkce celkových nákladů, což v obecném průběhu nákladů dle grafu 1 odpovídá rovnosti těchto nákladů. Na horizontální ose je stupeň bezpečnosti pracoviště.

Graf. 1 Obecný průběh nákladů prevence a pojistného plnění

V praxi však není vždy průběh nákladů takto jednoznačný a obecné průběhy nákladů musíme v určitých případech rozložit průběhy dílčích nákladových funkcí. Nejprve si musíme definovat jednotlivé skupiny nákladů a jejich složení. Je nutné uvést, že definice nákladů neodpovídá aktuálním předpisům systému Odpovědnosti zaměstnavatele za škodu, jelikož je tento systém v neustále změně a neodpovídá požadavkům ze strany zaměstnavatelů ani ze strany státní správy.

Náklady na preventivní a ochranná opatření

Tyto náklady v sobě obsahují všechny náklady aktivit zaměstnavatele spojených prvotně s ochranou zdraví zaměstnance při práci. Obecně to bývají náklady:

- na část návrhu resp. úpravu a servis bezpečného pracoviště
- bezpečnostní školení zaměstnanců
- na chod bezpečnostního oddělení
- na ochranné pomůcky.

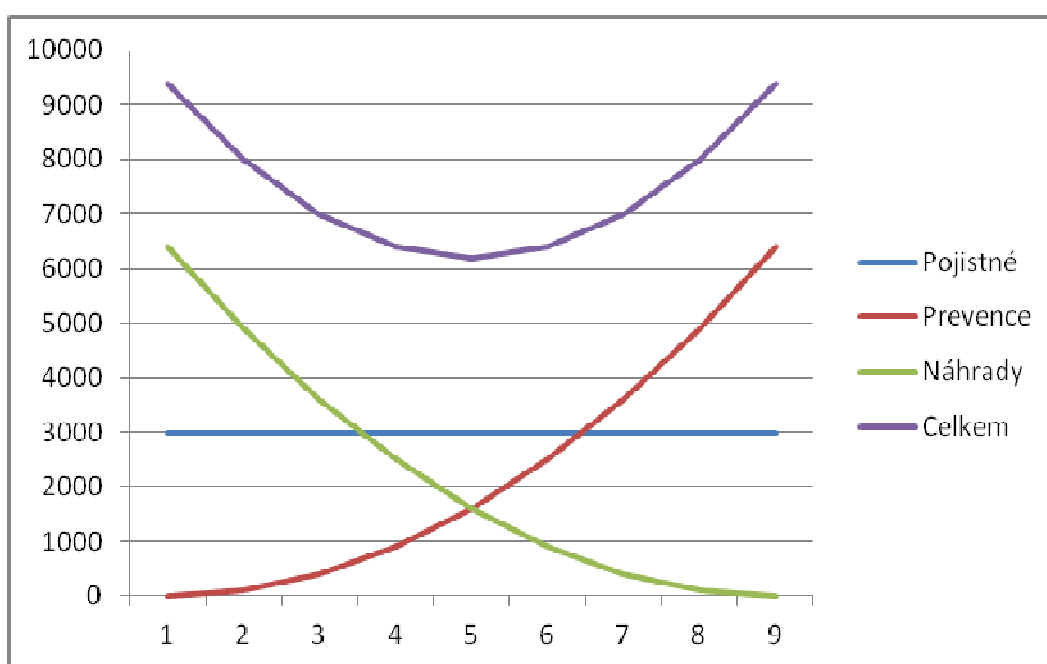
Mnohdy nelze tyto náklady spolehlivě rozlišit od nákladů spojených se samotnou výrobou či nutnou pracovní činností, což způsobuje problémy v jejich kvantifikaci. Ukážeme tuto problematiku na příklad zavádění nové výrobní linky ve strojním průmyslu, kdy již při návrhu pracoviště se liší požadavky na bezpečnost dle požadavků investora linky

(zaměstnavatele). Musí být splněna určitá minimální předepsaná bezpečnost daná bezpečnostními pravidly a směrnicemi a tyto nutné náklady musí vynaložit investor vždy. Další nepovinné, mnohdy však potřebné, zvýšení bezpečnosti vyžaduje zvýšené náklady, které však již investor vynaložit nehodlá nebo alespoň ne hned při zavádění linky.

Náklady spojené s pracovními úrazy a nemocemi z povolání

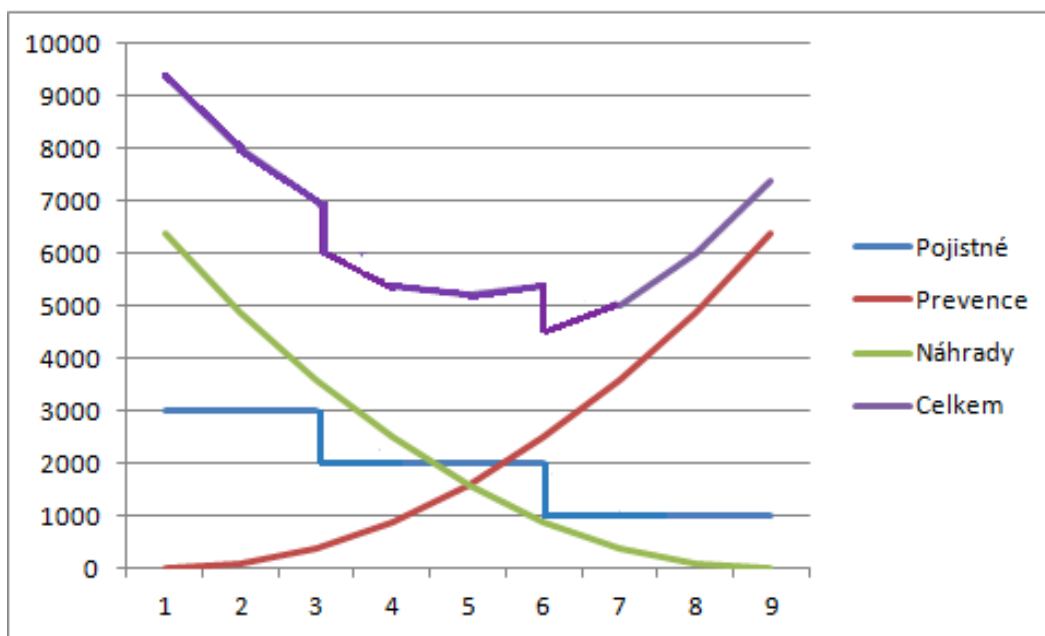
Tyto náklady, jak bylo již uvedeno, klesají s rostoucí úrovní ochranných opatření. Tyto náklady obsahují nejen finanční vypořádání úrazu resp. krytí náhrad za pracovní úrazy a nemoci z povolání, ale také finanční škodu zaměstnavatele za náhradu pracovníka v případě pracovní neschopnosti a výši pojistného. Pojistné náklady jsou jednoznačně vyjádřeny výší pojistného a proto je lze snadno separovat.

Graf. 2 Průběh nákladů s fixací pojistného

V současném systému Pojištění odpovědnosti je pro zaměstnavatele výše pojistného na jednoho zaměstnance fixní a je dána součinem sazby dle OKEČ¹ a výpočtového základu pro sociální pojištění. Souhrn pojistného se tedy mění pouze jen v závislosti na změně počtu zaměstnanců či změně jejich příjmů. Takto fixované pojistné náklady jsou bez těchto změn zaneseny v grafu 2.

¹ Odvětvová klasifikace ekonomických činností OKEČ je zanesena v zákoníku práce a vyjadřuje sazby pojistného pro jednotlivá odvětví národního hospodářství

Graf. 3 Průběh nákladů s bonifikací pojistného

Z uvedeného grafu vyplývá, že minimum celkové funkce vzroste v nákladové ose, v ose bezpečnosti se však nemění. Jeho posun však zaznamenáme při zavedení bonifikace pojistného, kdy se minimum funkce posouvá před či za průsečík nákladů prevence a náhrad v závislosti velikosti bonifikace a jednotlivých nákladů. Průběh nákladů při zavedení bonifikace pojistného je ukázán v grafu 3.

Bonifikací pojistného se rozumí redukce pojistného v závislosti na dosažených výsledcích při snižování či udržování úrazovosti na pracovišti. Jedná se o časově orientovanou redukci pojistného spojenou s příznivým vývojem úrazovosti u zaměstnavatele. Zákon č. 266/2006 Sb., o úrazovém pojištění zaměstnanců, který měl zavést nový systém pojišťování pracovních úrazů v České republice, obsahoval právě bonifikaci resp. malifikaci pojistného. Ovšem podoba bonifikace a jejích podmínek byla značně komplikovaná a v důsledku byla motivační funkce užití výše bonusu sporná. Úprava zkráceně zněla takto:

Pojistné může být zaměstnavateli sníženo o 5 % nebo 10 % při příznivém průběhu pojištění. Při trojnásobném překročení stanoveného ukazatele úrazového pojištění (úrazové zátěže) dojde k individuálnímu zvýšení pojistného u příslušného zaměstnavatele nejvýše však o 30 % pro jeden kalendářní rok.²

Jako jeden z nedostatků byl například problematické stanovení ukazatele úrazového pojištění, který vyjadřoval úrazovou zátěž dané odvětvové skupiny. Tato zátěž totiž neměla obsahovat dávky vyplacené v souvislosti s nemocí z povolání a úrazem, kterému nemohl zaměstnavatel při splnění všech svých povinností zabránit. Tato výjimka odporovala komplexnímu škodnému krytí, které má pokrýt veškeré náklady spojené s úrazem.

Jelikož měl zákon i mimo tento sporný paragraf mnoho dalších nedostatků, byla nejprve odložena jeho účinnost a nakonec byl v roce 2012 zrušen.

² zdroj: Důvodová zpráva k ÚP poskytnuta Ministerstvem práce s sociálních věcí ČR [1]

V květnu 2012 byl Ministerstvem financí ČR podán návrh nové koncepce systému zákonného pojištění zaměstnanců. Ten spočíval v tom, že podobně jako u povinného ručení v provozu vozidel, bude toto pojištění postoupeno volné soutěži a vstupu všech pojišťoven. Návrh sklidil velkou kritiku nejen ze strany odborů, ale i Rady vlády pro bezpečnost a ochranu zdraví při práci. Vize toho, že by se dal z pohledu odpovědnosti správce srovnat systém pojištění vozidel a zaměstnanců je totiž, minimálně ze sociálního hlediska, velice rozporuplná.

Motivace zaměstnavatele zvyšovat bezpečnost pracoviště

V prostředí ochrany zdraví při práci je mnoho aktivit pod záštitou především ministerstva práce, které se snaží více či méně motivovat zaměstnavatele zvyšovat ergatičnost pracoviště. Jmenujme např. program Bezpečný podnik:

Program „Bezpečný podnik“, který vyhláší Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR a Státní úřad inspekce práce, umožňuje podnikům – zaměstnavatelům, kteří se rozhodnou do programu zapojit, zavedení systému řízení BOZP, který odpovídá nejen českým předpisům, ale též požadavkům uplatňovaným v zemích EU. V současné době patří k nejuznávanějším dokumentům v oblasti BOZP v Evropě dokument OHSAS 18001 a příručka ILO-OSH 2001. Program „Bezpečný podnik“ vychází právě z těchto dokumentů. Dále program vychází z principů a zásad uplatňovaných systémovými normami ISO 14001 a ISO 9001.³

Takovéto snahy zaměstnavatelé vítají, záleží ovšem na tržní situaci a aktuálních potřebách a podmínkách. Například v době konjunktury se podnik, který na trhu zaujímá jisté postavení, zaměřuje více na vnímání veřejnosti a svých zaměstnanců než v době recese, kdy se zaměstnavatel snaží především redukovat náklady a výdaje omezuje pouze na ty nezbytné. Tuto změnu v chování zaměstnavatelů bylo možné sledovat i nepřímo v letech 2008 a 2009 tedy v letech nastupující ekonomické krize. Z tohoto pohledu se jeví bonifikace resp. malifikace pojistného jako jediná efektivní motivace udržovat či zvyšovat ergatičnost pracovišť a prevenci zdraví zaměstnanců.

Záver

Komplexní náklady na bezpečnost zaměstnanců se skládají z mnoha složek. Tyto můžeme rozdělit na dvě skupiny a to na náklady prevence a náklady škody. Z výše uvedených grafických rozborů je evidentní, že průběh celkových nákladů má své minimum v rozsahu pracovní bezpečnosti. Podnik by měl vyhodnocovat průběh svých nákladů na bezpečnost a hledat jejich minimum. Toto minimum by mělo odpovídat skutečnému stupni bezpečnosti pracoviště. Důležitým faktorem pro dostatečnou relevanci výsledků je samozřejmě dostatečná přesnost při vyčíslení nákladových složek, která také souvisí s přístupem podniku k oceňování výkonů v rámci provozního účetnictví [3,4].

Důležitým motivačním faktorem pro zvýšení stupně bezpečnosti podniku je bonifikace pojistného, která posouvá minimum celkové nákladové funkce k vyššímu stupni pracovní-bezpečnostní úrovně podniku.

Key words

Náklady prevence, pojištění odpovědnosti, bezpečnost a ochrana při práci.

³ zdroj dostupný 23. 1. 2012 z: <http://www.suip.cz/oip05/bezpecnost-prace/bezpecny-podnik/> [2]

Literature

- [1] Kučina, Pavel. *Důvodová zpráva k vyhodnocení potřeby přijmutí novely zákona o úrazovém pojištění zaměstnanců*. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2005,
- [2] SÚIP. Bezpečný podnik [online]. 1.1.2011, 23.1.2012. dostupné na: <http://www.suip.cz/oip05/bezpecnost-prace/bezpecny-podnik/>,
- [3] FINDOVÁ, Š.: Role provozního a finančního účetnictví jako nástroje hodnocení úspěšnosti podniku. In: 13. Konference: Integrované inženýrství v řízení průmyslových podniků, Brno, 2012, s. 16 – 21, ISBN 978-80-01-05105-4,
- [4] BERAN, Th.: Oceňování výkonů v praxi vnitropodnikového řízení. ČVUT, Praha, 2010, ISBN 978-80-01-04998-3.

Contact

Ing. Vojtěch Chlubna, Katedra managementu, podnikání a oceňování, Bankovní Institut
Vysoká škola v Praze, vclubna@fs.cvut.cz.